

Ein »rímnaflokkur« í føroyskari tungulist?

Eftir Mortan Nolsøe.

Fyri fleiri árum síðan fóru Svale Solheim, sáli, stjóri á Institutt for folkeminnevitskap í Oslo, og Bengt R. Jonsson, stjóri á Svenskt Visarkiv í Stockholm, saman undir at gera eina týpuskrá yvir ta høvundaleysu, norðurlensku fólkvísuna, sum savnað er av manna munni í balladuformi og upphavliga yrkt í miðöld.¹ Við tað at eg um hetta mundið hevði starv mítt á Institutt for folkeminnevitskap, fall tað mær í lut saman við Svale Solheim at velja tað føroyska kvæðatilfarið til skrána, sum Bengt R. Jonsson nú ger lidna. Eyðvitað var høvuðsuppgáva okkara her at kanna tilfarið í »Føroya kvæðum« hjá Sv. Grundtvig og J. Bloch og í fyrsta umfari at skilja burtur úr har allar yrkingar, sum ikki hava balladuform. Millum kvæðini, sum eftir vóru í balladuformi, skuldu vit so royna at skilja tey yngru, sum eru yrkt av nevndum ella ónevndum persónum, frá teimum eldru, høvundaleysu kvæðunum. Her vóru kortini fleiri ivamál, sum vit ikki vóru førir at greiða, men sum samstundis hava elvt til nýggja gransking.² Grein mín her um CCF 112 *Bevussar tættir* kann metast sum eitt úrslit av arbeiði mínum við tí føroyska tilfarinum til nevndu týpuskrá.³

— — —

Kvæði okkara er fyrstu ferð nevnt bara við navni hjá H. C. Lyngbye (1822), tað er í kvæðaskránni hjá J. H. Schrøter undir nr. 44 sum *Bevussa Taattur* og verður sostatt talt millum tey føroysku kvæðini, sum: »paa Øerne antages for at være affattede for mere end et Aarhundrede siden«.⁴ At døma eftir

hesum skuldi kvæðið ikki verið yngri her á landi enn byrjanin av 18. øld.

Í »Føroya kvæðum« finst bara ein tekstur av *Bevusar táttum*, sum vit seinni í greinini nevna BT, og byggir hann á eina uppskrift, sum V. U. Hammershaimb gjørdi 1848 í Øravík eftir Pætur við Á.⁵ Hesin maður — Pætur Pálsson ella Peder Poulsen — var føddur 1802/03 í Øravík og doyði 1867 í Froðbø.⁶ Kvæðið hevur tveir tættir, soleiðis at fyrri hevur 17 og seinni 37 ørindi. Hvør táttur hevur sítt niðurlag, sum ikki er vanligt í feroyskum kvæðum. Niðurlagið til fyrra tátt ljóðar: *Gyltan spora við mín fót eg spenn, / so temji eg mín gangara góð og lati renna og til seinna: Mær var list og leik í lund, / lætta sorgina á milda lund, / skulum so byrja á bønarsund, / bíða mær tað hitt vana sprund.*⁷ — Tó at eg havi roynt at fregnast, tykist eingin núlivandi í Øravík at vita nakað um kvæðið.⁸

Í Sunnbø er søgn um, at *Bevusar tættir* hava verið til har, men at Mikkjal á Liða, ið var seinasti maður har at duga teir, fór í grøvina við teimum.⁹ Hesin Mikkjal — Mikkel Samuelson — var føddur 1817 í Sunnbø og doyði 1891 í Vági, og sagt verður, at hann var abbasonur hin gitna Mikkjal á Liða, sum søgn nr. 13 í FFÆ hevur fingið navn eftir.¹⁰ Tó at kvæðateksturin tykist allur at vera gloymdur nú í Sunnbø, eru upplýsingar um hvørji niðurløg, ið hoyrdu til kvæðið har. Fyrst í kvæðinum varð kvæðið niðurlagið: *Konu sín snekkja, / hon gár væl og fram, / hon vil hava ein høviskan stýrismann, / konu sín snekkja.*¹¹ Tá ið tað var komið longri út í kvæðið, varð hetta niðurlagið kvæðið til tað: *Meg var lystin leikalind, / lati sorgina milda lund, / skuldi so byrja á bønarsund, / bíða mær tað hitt vana sprund.* Heimildarmaður mín lærði niðurløgini av pápabeiggja sínum — Niklas í Myllugarðinum (N. Djurhuus), sála — sum eisini dugdi nøkur fá ørindi av kvæðinum, ið hann óivað hevur lært av abba sínum, sum var áðurnevndi Mikkjal á Liða.¹²

Í 1968 varð ein óprentað uppskrift av kvæðinum funnin í einum stílahefti millum pappírini (kvæðauppskriftir) eftir Jó-

annes Patursson (1866—1946) í Kirkjubø. Í heftinum, sum Rudolf Poulsen (1879—1966), sáli, á Skarvanesi hevur skrivað til Jóannes bónda, verður kvæðið nevnt *Bevusar ríma* (skr. *Bevusa Ríma*), ið seinni í greinini verður stytt til *BR*.¹³ Um heimild sína til uppskriftina av *BR* hevur Rudolf greitt soleiðis frá í heftinum: 'Eg havi skrivað hetta, sum tað var skrivað, og einki broytt; tað mugu kønir menn um. Símun hevur skrivað hetta upp eftir Ma(r)juni í Nýggjubúðini í Skálavík. Hon var gomul tá. Hon var systir Jógvan á Oyri, hin kenda heimalæknan. Hon lærði hetta av abba sínum. Símun heldur, at kanska tað er komið úr Kirkjubø við Klæminti, son Rebekku og Jóannes, sum giftist inn á Oyrini. Tá Símun sigur kanska, er tað næstan vist'.¹⁴ Uppskriftin hjá Rudolfi er við øðrum orðum ein avskrift av uppskriftini hjá Símoni, t. e. Símun í Gomlustovu — Simon Simonsen — á Skarvanesi. Hann var føddur á Skarvanesi 1857 og doyði har 1943. Marjun í Nýggjubúðini — Maren Danielsdatter — var fødd í Skálavík 1826 og doyði har 1912.¹⁵ Um hana, sum eisini hevur verið heimild hjá dr. Jakobsen til fleiri ævintýr í *FFÆ*, er tað søgn í Skálavík, at *BR* varð kannað henni longu í vøggugávu.¹⁶ Um Rebekku og Jóannes, sum Rudolf nevnr í frágreiðing síni, er at siga, at hon var dóttir harra Klæmint, hjálparprest og prest í Sandoyinni 1638—1688, og at maður hennara var Johannes Pedersen, kongsbóndi í Kirkjubø, ið tók við festi sínum 22.2.1676.¹⁷

Vit skulu nú endurgeva *BR*, soleiðis sum Rudolf hevur skrivað hana, men samstundis gera vart við hvørji ørindi av henni, sum koma fyr í *BT*. Eisini vilja vit merkja við *endarím-skemað* við *BT-ørindið*, um tað ikki er tað sama sum í *BR*.

Bevusa Ríma

1 — BT 1

Frugvin vaknar um midnot
hon varpar frá sær anda
kallar hon eina kindarsot
vera komna sær til handa

2 — BT 2: abab

Jadlur víkir á frunna first
kallar hæna sín söta
er tað naka á tínum lívi
helst tað eg kann böta

3 — BT 3: xaya

Frammi á tann gröna skogv
har liggur ein mark so víð
har liggur eitt djór í tær er næst
í eingin torur á veiða

4 — BT 4

Veiður tú tað illa djór
í liggur á skónum tínum
tað kann böta böl og píne
eg beri á lekam mínum

5 — BT 5

Rottur goyma ringar smiða
Hilmar vil hon feiga
letur hon aftur í lokur sláa
tíllíga brandin daia

6 — BT 6

Jallur trogar á skogvin fram
hann sá tann skabning lá
keisarin upp úr klombru sprakk
hann róbar á hundra tvá

7 — BT 7

Jallurin trogar á skogvin framm
hann sá tann skabning ligja
keisarin upp úr klombru sprakk
hann róbar á hundra tríggar

8 — BT 8

Jallurin trogar á skogvin framm
hann við ongan mann
klívir hvön um tvörar herar
móti honum rann

9— BT 12

Sundur gjekk hans daija svör
millin hans tvegja handa
tá mátte hin ungi gýin jall
so fúsir á skovnum standa

10 — BT 14

Alt mítt gull og leysafæ
tað eg eigi á sinni
tað gjevi eg í tigara völd
foruttan barn og kvinne

11 — BT 16

Hvat eri eg nastur á elska teg
hvat eri eg tær á ríma
eg skal við svörðinum sundra teg
og tín son Bevus pína

12 — BT 15

Hvat eri eg nastur á elska teg
hvat eri eg tær æv raingi
eg skal við svörðinum sundra teg
og tín son Bevus heingja

13 — BT 17

Enn tá var tá keisarin
við sínum svörði brá
hann kleiv hövdi æv á Jallinum
so bulur á völvi lá

Annar tottur

[1] — BT 18

Sveinir fekk hans hövir í hond
kaisar tú mítt ostarbond
kæra mína vænta heim
so væl hær fór við orðum taim

2 — BT 19

Bið hæna drekka og gjera seg gleða
eg havi gjørt sum hon meg bað
bið hæna gleða drekka vín
í morgin skæl hon vænta mín

3

Allir sita á kaisara breid
sveinir kemir æv Skovnum haim
undrast á tann hirin öll
blikna tóg tá blóman tödl

4 — BT 22

Hijari Bevus höddi sá
möðiliga hann feldi tár
móðir tekur barn á slá
ungi Bevus á golvi lá

5 — BT 23: aabb

Móður tekur barn á slá
ungi bevus á golvi lá
Bevus har sum Sabus stóð
Sabus hann av jörini reisa lód

6 — BT 24

Ver tú góður í mítt ráð
skrepp tær ikke í mít dá
læt tað ongan greppan fá
ogra lomb á sita kjá

7 — BT 25

Lítil drongur á lambaheiði
raigar nú um sína mörku breiðu
raigar nu heim í faðirsgarð
lamba gomsan lítil vær

8 — BT 27

Heim í garðin heldur hann fort
mödur hann maður stendir við port
Orlov gjev mær góði vinur
á ganga her inn fyri harra mín

9 — BT 28: aabb

Orðini míni á flidja fram
portnarin svaraði honum við skam
til tes hevur tú eiki vogn
á ganga her inn tú púduson

10 — BT 29

Ratta navni gav tú mær
rangliga skæl eg löna tær
setti hann honum fyri sín tak
mit í miðini heyserin sprach

11 — BT 31

Gjarliga gár í kaisarins höll
Bevus hugar svigarrá tödl
sá hann hvar kaisarin sæd
kaisarins folk og alt við mad

12 — BT 30

Bevus gjer sum er frá
kemur hann sær í skugg á stá
ljósene brenna so björt sum á
eingin dregur skuggi á

13 — BT 32

Kaisarin eg krevje te
Gud og man ber vitne me
fela mín og fela tan
leisa festan otte hann

14 — BT 33: aabb

Kaisarin svar aftur rai
vant er tær nú higar á laita
skiftinga reiðinskab nú greiða tær
skrí teg burtur úr eygun á mær

15 — BT 34: aabb

Ivrigur er tú vorin bjödn
illa hevur tú púda gjört
tá tú lei líve æv mær
líve tú sveig æv mínum faðir

16 — BT 35

Eg eri Dálit á dómin slíg
tá ere tjur hennist líg
tá hon sveig av sjevrut Pínu
Samson sterka bonda sín

17 — BT 36

Kaisarin eg krevje teg
Gud og man ber vitne meg
fela mín og fela tann
leisa festan otte hann

18 — BT 37: aabb

Kaisarin svaraði aftur rai
vant er tær nu higar á leita
tú hevur so líte arta kurt
líte menne skrí teg burt

19 — BT 38

Hevur nú upp so raskur maður
raigjar um jallsins hjarta glaður
eitt og anna triða hann sló
orkan brast í hinum eg dró

20 — BT 39

Staverin gjörde honum stóra skam
sturtaði hann á bore fram
hevði hann fingi tað fjóra slag
kaisarin sæt sín enda dag

21 — BT 40

Hevði hann fingi tað fjóra slag
keisarin sæt sín enda dag
burtur vær tá Bevus leidur
skammeliga vær kaisarin maiddur

22 — BT 41

Frugvin róbar á svainar hott
gríbe hann bæði stór og smá
hangi hann upp við svörð
og gjevi honum abbalda ver

23 — BT 43

Bevur aftur til Sabus ríður
hvat er tú meistarinn blíður
hví kemur tú á loiba á móður
hvat hugsar tú um fostur góð

24 — BT 44

Eg vær meg á Kaisaraborð
har felde eg nogv orð
eg vær meg á kaisara hold
hvört eitt orð vær fyri mær bold

25 — BT 45

Stavirin gjörði honum stóran skam
sturtaði hann á borði fram
hevði han fingi tað fjóra slag
kaisarin satt sín enda dag

26 — BT 46

Hevði hann fingi tað fjóra slag
kaisarin sætt sín enda dag
Sabus svaraði ekka möddur
aldri skuldi hann verði gröddur

27 — BT 48

Sabus regur Svín undir knív
sveinins klæðir hann blöggar í
hangjir so upp hans kjortul reið
allir siga svein er deiður

28 — BT 47: aabb

Frugvin talar Sabuse til
grai tú higar tað illa ni
illa skal eg við alvi mínum
á eldi brenna legame títt

29

Bevus loibur á móður sín
höggi vær honum reit
tu legg á þín sum listur tín
tú lat ikke annan galda mín

30 — BT 50: aabb

Skikka raður fire Sveine gott
á flidja hann á heiðin lond
er tað eingin í keyba kann
mit í sjónum köve tit hann

31 — BT 51

Heidningar vi högan vind
 sigla nú inn fyrri haidiska hind
 selur burtur svein so ungan
 sorgardagur er mangur tungur

32 — BT 52/53

Up stai kongins forli sprund
 aftur á hitt tað gröna lund
 fingi henni fríða svein
 fallin er nú ríman ein

33 — BT 54

Hvat eg kan tær meiri veita
 skrivare kongins skal tú eita
 hvat kan eg tær meiri veita
 skrivare kongins skal tú vera

Meg vær liste laiga lund

Samanber ein *BR* við *BT*, sær ein:

- 1) Ørindatalið í *BR* er minni enn í *BT*. Munurin er her, at *BR* hevur ikki ør. 9, 10, 11, 13, 20, 21, 26, 42, 49, 52 (3.—4. regla) í *BT*, ið hinvegin ikki hevur ør. 3 og 29 í *BR*.
- 2) Ørindaraðanin er ikki heilt tann sama í *BR* sum í *BT*.
- 3) *BR* hevur bara eitt niðurlag, sum kortini er tað sama sum til annan tátt av *BT*.

— — —

Hvat er so *innhaldið* í kvæðinum? Við tað at báðar uppskriftir av tí eru somikið avlagaðar og brotkendar, hevði tað ikki verið so einfalt at lýsa *innhaldið* nærri, um ikki evnis-samband var millum kvæðið og ta norrønu riddarasøguna *Bevers søgu*, t. e. 3.—5. kap., sum vit skulu endurgeva her.¹⁸

3. *Drepinn Gujon jarl.*

BR I 1 Nú er að tala um Gujon jarl, að fyrsta dag maí-
 mánaðar árla, sem þau lágu í sinni sæng, þá talaði
 BR I 2 frúin við jarlinn og sagðist vera mjög sjúk. Jarlinn
 frétti, hvern kranleika hún hefði, og bað hana
 BR I 3-4 segja, ef hana lysti til nokkurrar fæðu. Hún segir:
 »Ef eg fengi nýtt villigaltarhold, þá væntir mig,
 að eg fengi skjótt heilsu mína.«

»Það veit guð,« segir jarlinn, »að eg skal freista
 gjarna, ef nokkurn kann eg villigölt að fá.«

Jarlinn stígur nú upp á sinn hest með eitt lítið
 sverð og skjöld. Hvorki hafði hann brynju né hjálm
 né neinn riddarabúnað.

BR I 6 Nú sem þeir koma í þessa sömu veiðistöðu sem
 fyrr var nefnd, þá hljóp þar upp fyrir þeim keisar-
 inn með sína menn, og æptu á jarl hárri röddu:
 BR I 11-12 »Þú hinn gamli,« kvað hann, »kom hér. Eg sver
 þess, at þú skalt hér þínu lífi týna. Son þinn Bevers
 skal eg láta hengja, og konu þína skal eg púsa utan
 þinn vilja og með valdi allt þitt góz til mín taka
 og allt þitt ríki.«

Gujon jarl svarar: »Þá gerir þú illa og órétt, er
 þú vilt hafa mitt líf fyrir öngva sök, og þess sver
 eg við guð minn, ef vér værim fleiri kumpánar og
 hefða eg mína brynju og minn hjálm, að eg skylda
 aldri þig óttast. Og þess vil eg biðja hinn helga
 anda, að þó að eg deyi hér, að mér muni mínar
 syndir fyrirgefast.«

BT 10-11 Eftir það hleypir jarlinn að keisaranum og dró
 út sitt sverð og gaf honum svo mikið högg, að hann
 BR I 6-8 steiptist af hestinum. En þegar hlupu að hundrað
 manna, og lögðu allir til hans og hjuggu. Hann
 varði sig með svo mikilli hreysti, að á lítilli stundu
 drap hann sextigi riddara, og þá hafði hann fengið
 BT 13 mörg sár og öll banvæn. Og svo sem hann kenndi

- sig mjög sáran og hann sá sína þrjá kumpána liggja dauða hjá sér, þá hafði hann mikla sorg, og sá hann þann sinn kost beztan að ganga á hönd keisaranum og settist á kné fyrir hann og segir svo til hans:
- BR I 10 »Eg bið þig miskunnar og gef þér í vald mitt sverð, og þar með gef eg yður í vald allt mitt góz, það er eg á í veröldunni, utan mitt barn og mína konu, og aldri skuluð þér þurfa mig að óttast.«
- BR I 11-13 Þá svarar keisarinn: »Það skal aldri verða, að þú lifir lengur.« Jafnskjótt brá hann sínu sverði og
- BR II 1-2 hjó höfuð af jarlinum. En síðan kallar hann einn svein sinn og segir svo til hans: »Þetta höfuð skaltu færa frúnni af Hamtún, minni unnustu, og heilsa henni á minna vegna.«
- BR II 3 Riddarin fór og hafði með sér höfuð Gujonis
- BT 20 jarls. Og svo sem hann kom til frúinnar, þá heilsar hann henni á keisarans vegna og mælti: »Frú,« segir hann, »minn herra sendi mig hingað með þeim jartegnum, að hann hefir drepð þinn herra og bónda, og skal hann koma til yðar, þegar þér viljið.«
- Þá segir frúin: »Herra riddari,« segir hún, »þér skuluð aftur fara sem skjótast til keisarans, og heilsað honum af minni hálfu svo segjandi, að hann komi
- sbr. BR II 2 hér án allri dvöl, því að í morgun skal okkurt brull-
aup vera.«
- Nú snýr riddarinn aftur og segir svo búið sínum herra og keisaranum.

4. Af Bevers og Sabaoth.

- BR II 4 Nú skulum vér segja af syni Gujonis jarls, þeim er kallaður var Bevers af Hamtún, að svo sem hann heyrði þessi svik, er ger voru við hans föður, grét hann hörmulega dauða föður síns og gekk fyrir
- BR II 15 móður sína með reiðu hjarta og segir svo: »Þú hin illa púta, fyrir hverja sök lézt þú drepa minn föður?

Illum tíma varst þú svo fögur sköpuð, vond skækja. Og þess sver eg við þann, er fæddist af kærri jungfrú, ef eg lifi svo lengi, að eg megi á hesti sitja eða vopn bera, þá skal eg þessi tíðindi gjalda, sem nú hefi eg spurt.«

BR II 4 Sem móðir hans skildi það, er hann sagði, þá varð hún reið og sló hann svo, að hann féll á gólfíð fyrir hana.

BR II 5 Nú hljóp upp ein gamall riddari, sá sem hét Sabaoth, — hann hafði lengi þjónað föður hans, — og tók upp skjótlega sveininn og vildi bera til síns herbergis, því að hann var fósturfaðir sveinsins, og unni hann honum mikið.

Svo sem frúin sá þetta, kallaði hún herra Sabaoth og mælti: »Þú, Sabaoth, verður það að sverja, að þú skalt hafa drepið þenna sama svein fyrir kveld. Og þú skalt móti taka af mér hvað er þú vilt.«

BT 49 »Mín frú,« segir Sabaoth, »eg geri gjarna hvað er þú vilt,« — og tók nú sveininn og hafði heim með sér.

BR II 27 Og svo sem hann kom heim, þá lét hann taka eitt svín og drepa og geyma allt blóðið og lét blóðga þar í klæði Bevers og lét hengja þau síðan á eina mylnu, að það skuldi sjá, að sveinninn væri dauður.

BR II 6 Eftir það kallar hann Bevers til sín og mælti: »Þú skalt hlýða mínum ráðum: Þú skalt geyma lamba minna og vera fátæklega klæddur, þar til er sjö dagar eru liðnir. Eftir það skal eg senda þig í annars konungs ríki til eins jarls, míns bezta vinar. Þar skalt þú vera, þar til er þú ert sextán vetra gamall og þú mátt vopn bera. Þá skalt þú stríða við keisarann, og þá skal eg hjálpa þér, slíkt er eg má.«

Sveinninn þakkaði honum og fór nú að geyma lambanna.

BT 26 Og svo sem hann var á heiðinni hjá lömbunum,

- varð honum litið á hægri hlið sér og heyrði og sá mikla skemmtan í garði föður síns, því þá gerði keisarinn brúðlaup sitt til móður hans. Bevers undraði, hvað gleði þar mundi vera, og tók klumbu sína og gekk heim í garð föður síns og talaði til portarans: »Eg bið þig, að þú látir mig inn, því að eg á skyldugt örindi við keisarann.«
- BR II 7-8
- Portarinn svarar honum reiðuglega: »Gakk brott, vondur pútuson, ribbaldi og illmenni.«
- BR II 9
- Bevers svarar: »Svo hjálpi mér guð, að eg em pútuson, sem þú segir, sem eg undirstend, og það segir þú satt. En það lýgur þú, er þú sagðir mig ribbalda eða illmenni, og þess skalt þú nú vís verða, hvort svo er sem þú sagðir,« — og reiðir nú upp kylfu sína sem vaxinn maður, en eigi sem barn, og sló í höfuð portaranum, svo að heilinn lá á jörðu.
- BR II 10
- Síðan gekk hann inn í höllina fyrir keisarann og talar við hann djarflega á þessa leið, svo að allir heyrðu: »Herra konungur,« segir hann, »hver gaf þér orlof til að hálsfanga þessa frú, er þar situr hjá þér? Þess vil eg eigi synja, að hún sé mín móðir. Og sakir þess, að þú vildir eigi mig að spyrja né orlofs biðja, þá skalt þú hennar elsku dýrt kaupa. Eg veit gerla, að þú drapst minn föður fyrir öngva sök, og því bið eg þig fyrir guðs sakir, að þú gefir mér aftur jarðir mínar og föðurleifð.«
- BR II 11
- Þá svarar keisarinn: »Pegi, fól og skiptingur, því að þú veizt eigi, hvað þú segir.«
- BR II 13,17
- Sem Bevers heyrði þetta, reiddist hann mjög og færði upp klumbu sína og sló keisarann þrjú högg í höfuðið og veitti honum mikið sár í hvert sinn og sór við hinn helga anda, að það skyldi honum til dauða ganga, er hann vildi ræna hann sinni föðurleifð.
- BR II 14,18
- Sem móðir Bevers sá þetta, þá æpti hún hárrí röddu og mælti, að taka skyldi sveininn. Og þeir
- BR II 22
- BT 42

riddarar, sem þjónað höfðu föður hans, hljópu upp og kenndu hann og höfðu mikla sorg, er sveinninn var svo fátæklega klæddur, og létu sem þeir vildi taka hann, en þeir létu hann sleppa í millum sín.

- BR II 23-26 Nú hljóp hann heim til fóstara síns. Sem Sabaoth sá hann, spurði hann, hvaðan hann hljóp svo ákaflega. Bevers segir: »Eg hefi nú drepit stjúp föður minn, keisarann. Eg gaf honum þrjú sár; aldri fær hann þau grætt.« Og sem herra Sabaoth heyrði, hvað Bevers sagði, mælti hann: »Minn kæri son, nú ert þú mjög ásakandi, er þú vildir eigi gera eftir mínu ráði, og fyrir þína skyld mun móðir þín láta höggva mig.« Sem Bevers heyrði þetta, þá grét hann mjög sárlega harm fóstara síns.

- BR II 28 Nú tók herra Sabaoth sveinninn og lét hann í eitt herbergi leynilega. Þar kom frúin, móðir hans, og kallaði á herra Sabaoth og spurði, hvar hinn illi sveinn var. »Mín frú,« sagði Sabaoth, »þér þurfið eigi mig þess að fréttu, því að þér buðuð mér að drepa hann og eg drap hann sennilega, og hengda eg hann við eina mylnu. Eftir það kastaða eg honum í eitt vatn.« »Það veit guð,« segir frúin, »að þú lýgur. Og ef þú vilt eigi fá mér aftur minn son, þá skal eg láta þeg í eldi brenna.«

- BR II 29 Sem Bevers heyrði, þar sem hann var, hversu hún heitaðist við Sabaoth, fósturföður hans, og líkaði honum það illa og hljóp fram fyrir móður sína og mælti: »Frú,« segir hann, »spyr þú eigi að mér. Eg em hér hjá yður, og þurfið þér eigi að kenna þetta meistara mínum eða honum mein að gera fyrir mína skyld. Látið mig sjálfan gjalda.«

- BR II 30 Þá tók frúin son sinn með illu hjarta og kallar til sín tvo riddara og bauð, að þeir skyldi taka Bevers og fara með hann út til hafsins og selja hann þar til penninga, ef nokkur vill hann kaupa, — »ella sökktið honum niður, svo að hann komi aldri aftur.«

5. *Bever kemur til Egyptalands.*

BR II 31

Nú taka þeir sveininn og fluttu hann út til hafsins og fundu þar einn drómund fullan af heiðingjum. Og riddarar létu sveininn falan. Sem heiðingjar sáu hann svo fríðan skapaðan, þá keyptu þeir hann fyrir fjögur jafnvægi gulls. Sem þeir voru búnir, sigla þeir í haf og komu til Egyptalands. Bevers létti aldri að gráta dauða föður síns.

Í því landi var sá konungur, er Erminrikur hét. Hann var gamall maður og hvítur fyrir hærum; hann hafði sítt skegg. Hans kona var dauð, er hét Marage. Hann átti eina dóttur, er bæði var vitur og fögur. Hún hét Jósúena; hún var ung að aldri, en

BT 52 (3.-4 r.)

BR II 32

engi var henni vænni í veröldu. Faðir hennar elskaði hana fyrir alla hluti. Til þessa konungs komu heiðingjar með sveininn og færðu hann konunginum. En þó að honum þætti sæmileg gjöf í þessum sveini, þá spurði hann, hvaðan hann væri eða hvað hann hét. »Og það veit Maúmet, minn guð,« segir hann, »að eg sá aldri fríðara barn. Og ef þú vildir trúa á Maúmet, þá skyldir þú aldri við mig skiljast.«

Bever svarar: »Eg em son eins jarls af Englandi, þess er Gujon hét, af þeim stað, er heitir Hamtún. Mín móðir lét drepa hann með illum svikum og tók síðan einn keisara utan minn vilja. Og þess sver eg við allsvaldanda guð, ef eg lifi svo lengi, að eg megi bera vopn, þá skal eg þess harðlega hefna.«

Sem konungur heyrði þetta, þá þótti honum hörmulegt og mælti: »Þess sver eg við Maúmet, ef þú vilt vera einn heiðingi, þá verður þú einn dugandi maður. Eg hefi ekki betri til en dóttur mína og ekki henni jafngott, og vil eg gjarna gefa þér hana og þar með riddara nafn og ríki mitt, ef þú vilt vorum guðum lúta.«

Pá svarar Bevers: »Pér talið af mikilli fólsku, því að fyrir öll þau lönd, er í eru heiminum, þá skal eg aldri neita Jesú Christó, er fæddist af krafti heilags anda og borinn frá Maríu meyju. En Maúmet, guð yðvar, má eigi svo mikið sem ein mús, því að músin má hræra sig, en guð yðvar má það eigi, og sá er hver týndur, er honum trúir.«

BR II 33 Pá segir konungur: »Þú, Bevers, hefir stöðugt hjarta, og ef þú vilt eigi lúta guði mínum Maúmet eða göfga hann, þá skaltu skenkja mér að matborði, og þann tíma, sem þú hefir þann aldur, að þú megir vopn bera, þá skal eg þig riddara gera, og þú skalt minn skvíari vera og ráðgjafi og í stríði mitt merki bera.« — Nú líða svo fram stundir.

Bevers söga, sum er 37 kap., greiðir víðari frá lívssöguni hjá tí eingilska jalssoninum *Bevers*, t. e. fyrst frá kappabrögðum hansara millum muhamedsmenn í Egyptalandi og kærleikanum millum hann og ta egyptisku kongsdótturina, sum hann fær, og síðan frá bardaga hansara í Onglandi, har hann hevnir faðir sín *Gujon jall* og vinnur aftur ríki hansara. Henda riddara-sögan hoyrir til tær norsku hirðbókmentirnar frá 13. öld, men er varðveitt bara í íslenskum handritum. Hon er týdd til norrønt mál helst í seinnu helvt av 13. öld (ikki seinni enn 1290) eftir einum fronskum frumteksti, sum ikki er til longur, men ætlast aftur at hava verið ein týðing úr enskum.¹⁹

Gustaf Cederschiöld, sum gav út *Bevers sögu* í endurböttum líki í 1884 í »Fornsögum Suðrlanda«, metir evnissambandið millum ta norrönu söguna og okkara kvæði (*BT*) soleiðis:

Framställningen slutar sig ganske nära till sagan, så nära, att man kan bilda sig ett omdöme angående den redaktion, som förelegat diktens författare; denna redaktion har kallat styffadren *keisari* (liksom *B*), men har på ett par ställen varit fullständigare än *B* och upptagit det, som innehålles i p. 212 noterna och 6 (t. e. úr hdr. *gamma* og *delta*). — Hammershaimbs sagesman (Petur Pálsson) har icke erinrat sig hela kvädet; annar ráttur slutar abrupt med det, som motsvarar 215²⁵ (*skvíari* är korrumperadt

till *skrivari*); de sísta strofurnar tyckast ha kommit í oordning, átskilliga luckor torde också förefinnast.²⁰

Niðurstøðan hjá Cederschiöld er stutt sagt, at kvæði okkara er yrkt *beinleiðis* eftir *eini ókendari gerð* av *Bevers søgu*, og at tað upphavliga hevur verið meira fullfíggað og longri enn nú.

Meta vit *BR* og *BT* sum leivdir av einum »kappakvæði«, man tað upphavliga — eins og søgan — hava greitt frá, at *Bevus* hevdi at enda faðir sín, og man harvið eisini helst hava havt fleiri tættir enn teir báðar núverandi. Viðvíkjandi serinnhaldinum í teirri horvnu søgugerðini tykist kvæði okkara at hava goymt nøkur minni sum t. d.

- 1) Brotið um tað bleyta (*deiga*) *svørðið* (sbr. *BR* I 5—9, *BT* 5—12).
- 2) Brotið har *Bevus stendur ósæddur í ljósskugganum* og *sær keisaran sita við veitsluboð* (sbr. *BR* II 12, *BT* 30—31).
- 3) Brotið har *Bevus metir móður sína javnt við eina pútu* og *Dalitu, konu Samson* (sbr. *BT* 34).

— — —

Sleppa vit nú kvæðaevninum og søgukeldu tess og venda kanningini móti *kvæðaforminum*, síggja vit, at hann hevur *ikki regluligt balladusnið*. Tó at ørindini hava øll 4 reglur, hevur bara ein fjórðingur ella ein fimtingur av teimum endarímsskemað *xaya*, t. e. balladuørindið, har onnur og fjórða regla bera upp á rím, meðan fyrsta og triðja regla eru rímleysar. Hini ørindini í kvæðinum hava onnur endarímsskemu sum *abab*, *aabb* ella *aaaa*, og koma tey og *xaya*-skemað soleiðis fyri:

Í fyrri tátti

abab: 3—4 dæmi — t. e. *BR* I 1, 11—12 og *BT* 1—2, 15—16.

xaya: 10—13 dæmi — t. e. *BR* I 2—10, 13 og *BT* 3—14, 17.

Í seinna tátti

aabb: 30—34 dæmi — t. e. *BR* II 1—3, 5, 7—11, 13—33 og *BT* 18—21, 23, 25—29, 31—54.

aaaa: 3 dæmi — t. e. *BR* II 4, 6, 12 og *BT* 22, 24, 30.

Tó at kvæðið er farið somikið illa í tungulist, at bæði endarím og orðalag í ørindunum mugu haldast at vera avlagað í mongum færum, er tað kortini greitt, at fyrsti og annar táttur hava upphavliga verið yrktir við ymiskum ørindisløgum, og víðari at hetta fyrbrigdið ikki samsvarar við regluligan færoyskan kvæðayrkingarhátt, har ørindislagið ikki skiftir tátt úr tátti (sbr. t. d. tættirnar í CCF 1 *Sjúrdar kvæði*).

Skulu vit leita eftir einari fyrmynd viðvíkjandi teimum skiftandi ørindisløgum í kvæði okkara, má tað vera í tátta-uppbygðum íslenskum rímum, t. e. »rímnaflokkum«, har tað hevur verið siður at skifta ørindislag (-hátt) í hvørjari rímu. Í íslenskari rímnayrking er hesin siður upphavliga eitt miðaldarfyrbrigdi ella er í hvussu er eldri enn 16. øld. Í einum slíkum rímnaflokki — t. e. í *Griplum* — endar soleiðis 2. ríma (táttur) við orðunum: *háttur og þáttur er kominn á enda*.²¹

Høvuðsspurningurin í greinini er tí, um kvæði okkara ikki upphavliga man hava verið ein íslenskur »rímnaflokkur«, sum er varðveittur — ella kanska beinari *avlagadur/tillagadur* — í færoyskari tungulist? Nú er ørindislagið í íslenskari rímnayrking *ein sameining av endarímum og stavrímum (stuðlum)*, sum bæði binda ørindisreglurnar saman. Í okkara kvæði hava vit óivað leivdir av einari slíkari sameining, soleiðis at vit tora at halda, at fyrri táttur hevur kanska verið yrktur við tí rímnahátti, sum íslendingar nevna »ferskeytt« (*abab*), meðan seinni táttur hevur verið yrktur helst við tí rímnaháttinum, sum íslendingar nevna »stafhent« (*aabb*). Í kvæði okkara finna vit ikki sørt av *heitum* og *kenningum*, sum eru vanlig eyðkenni hjá íslenskum rímnastíli, og tað er tí líkt til, at kvæði okkara hevur einaferð av sonnum borið navnið *Bevúsar ríma* í teirri íslensku merkingini av orðinum »ríma«.

Her kann tað vera vert at endurgeva viðmerkingarnar hjá Cederschiöld um *tveir borvnar íslenskar »rímnaflokkar«* við evni úr *Bevers søgu*:

Af *Béfus* rímur omtala mina kállor (t. e. E. B. og M. S.) två cykler, den ena författad i 17:de århundradet af Þorsteinn Magnússon á Hæli och utgörande 24(?) rímur, den andra, utgörande 8 sånger, af obekant för-

fattare, »mjög gamlar« och hégómlegri« (en Njáls rímur, sem taldar eru fyrstar).²²

Tó at kvæði okkara man óivað hava íslenskt upphav, er tað eyðvitað ógjørligt at siga, um tað hevur verið nakað samband millum tað og teir nevndu íslensku »rímnaflokkarnar«, sum ikki eru til longur. Um nakað samband hevur verið, er tað kortini mest líkt til, at tað hevur verið við tann styttra og eldra »rímnaflokkinn«.

Nær man so kvæði okkara vera komið higari úr Íslandi? Líta vit á kvæðaskránnar hjá Schrøter og aðrar heimildir, sum vit áður hava nevnt, er kvæðið í hvussu er ikki yngri í Færoyum enn byrjanin á 18. øld. Hugsa vit um munin á færoyskum og íslenskum máli um hetta mundið, er tað óhugsandi, at ríma okkara ikki er komin væl fyrr higari, men hvussu tíðliga ber ikki væl til at siga. Her kann tað vera áhugavert at nevna nakrar viðmerkingar, sum Rudolf Poulsen hevur skrivað til avskrift sína av *BR*, ið hann sendi til Jóannes bónda. Hann heldur soleiðis fyri:

Annar táttur er meiri fløktur enn fyrri. Hvat er hetta fyri nakað, er hetta tvætlað saman í seinni tíð; tað man ikki vera? Er hetta komið úr Íslandi sum Ljórnarnar, ella er hetta eitt av tí elsta, vit eiga, ja tað mugu málkøinir menn døma í.

At spurningarnir frá Rudolphi um upphavi at *BR* hava rinið á Jóannes bónda, kunnu vit síggja í *Kvæðabók* 5, har hann skrivur: »Vit vita, at »Ljórnur« er yrktur í og komin úr Íslandi, og væl kann vera, at »Koralds kvæði« og »Bevusar ríma« eisini eru haðani«.²³

Koralds kvæði (CCF 111), sum Jóannes bóndi nevnið, er annars einasta færoyska kvæði, sum áður er mett av granskunarum at vera ein íslenskt ríma, men eisini hetta kvæðið er avlagað í sínum rímaformi. Tó at *Koralds kvæði* og tær íslensku *Konráðs rímur*, sum eru til, eru yrktar eftir *Konráðs sögu keisarasonar*, tykist hitt færoyska kvæðið ikki at vera avleitt av teimum nevndu íslensku *Konráðs rímum* men at vera ein sjálvstøðug íslenskt ríma, sum við øðrum orðum er

gloymd í Íslandi. Tann íslendski rímnafrøðingurin Björn K. Þórólfsson metir annars *Koralds kvæði* soleiðis:

Mestu skiftir að það er, eitt allra færeyskra dansa, ort undir samhendum og stafhendum hætti, og svo koma þar alloft fyrir stuðlar. Ekki er ósennilegt að kvæði þetta sje eiginlega íslensk ríma af Konráði, sem borist hefur til Færeyja, og mist þar sinn íslenska búning að mestu leyti. Koraldskvæði nær yfir Konráðssögu frá upphafi til enda, en stiklar auðvitað á stærstu atriðunum. Texti Svabos er 78 erindi, og sje kvæðinu svo farið, sem nú var til getið, er sennilegt, að upphafleg íslensk Konráðsríma hafi verið álíka löng. Eftir bragarhætti Koraldskvæðis ætti slík ríma að hafa verið samhend eða stafhend, þó að stakar rímur íslenskar, sem geymst hafa frá miðöldum og 16. öld, sjeu eingöngu undir ferskeyttum hætti.²⁴

Jón Helgason, professari, hefur víst á, at *Koralds kvæði* var eitt av teimum 5 kvæðunum, sum Ole Worm fekk 1639 úr Føroyum.²⁵ — Løgið skuldi tað verið, um fornfrøðingurin Ole Worm hefur úr Føroyum fingið nakað kvæði, sum tá ikki varð mett at vera gamalt. *Koralds kvæði* kann tí valla vera komið úr Íslandi til Føroya seinni enn fyrst í 16. öld, t. e. um endan á miðöld og katólskari tíð, tá ið eisini hin gitna religiøsa yrkingin »Ljómur« kann ætlast at vera komin higar úr Íslandi.

Við *Koralds kvæði* og granskingarsögu tess í huga giti eg mær til, at ríma okkara (*BR*, *BT*) valla kann vera yngri her á landi enn 16. öld. Hvussu bæði eru komin til Føroya úr Íslandi er ein annar spurningur. At vit ikki bara mugu rokna við láni gjøgnum tungulist, men eisini gjøgnum skrift, kundi hin gitna føroyska kvæðavendingin: Ein er ríman úr Íslandi komin / skrivað í bók so víða (breiða) . . . kanska bent á.

VIÐMERKINGAR

Støðið undir hesi grein er ein útvarpsfyrilestur, sum eg helt í sambandi við 70 ára føðingardagin hjá Chr. Matras, professara, og sum eg her havi broytt og víðkað nakað.

- 1) Sbr. Nolsøe 1969 s. 43 og Nolsøe 1973 s. 184—85.
- 2) Sbr. Matras 1969 s. 418—20 og Solheim 1970 s. 297—306.
- 3) Sbr. Nolsøe 1972 s. 87—93 og Nolsøe 1976 s. 16.

- 4) Lyngbye 1822 s. 15 ff.
- 5) Djurhuus 1968 s. 309—312.
- 6) Sbr. Svend Grundtvig og Jørgen Bloch: Føroyja Kvæði. Corpus Carminum Færoensium. Færøernes gamle folkeviser. Hdr. 12. b. s. 437—448.
Bræv 3.11.1968 frá Páll Nolsøe, landsskjalavørði, við uppl. frá prest-unum Kjartan Mørkøre og Eivind Vilhelm úr kirkjubókunum í Suður-oyinni.
- 7) Niðurlagið til seinna tátt verður eisini brúkt til CCF 111 *Koralds kvæði*. Sbr. Djurhuus 1968 s. 286, 296, 302, 308.
- 8) Her byggi eg serliga á uppl. frá Daniel Jacob Mortensen, haldbónda, Øravík.
- 9) Heimildarmaður: Albert Djurhuus, Akrabergi, f. í Sunnbø.
- 10) Bræv 3.11.1968 frá Páll Nolsøe (sí viðm. 6).
Sbr. eisini Jakobsen 1898—1901 s. 48—49.
- 11) Sbr. Thuren 1908 s. 117 viðv. niðurlagnum *Konungsons snekkeja*...
- 12) Heimildarmaður: Albert Djurhuus, Akrabergi, f. í Sunnbø.
- 13) Hdr. hevur sonur Rudolf, Klæmint Poulsen, Skarvanesi, nú.
- 14) Rættskrivingin er rættað nakað her.
- 15) Fólkateljingin 1834 og uppl. frá J. K. Petersen, Sandi, úr kirkjubókunum á Sandi.
- 16) Heimildarmaður: Leifur Tróndarson, fyrrv. lærari, Skálavík, sum nevnir kvæði fyri *Bævusarrímu*.
- 17) Hjalt 1953 s. 20, 24—25. Andersen 1895 s. 407. Degn 1945 s. 18—19.
- 18) Vilhjálmsen 1954 s. 288—97. — Teksturin byggir á útgávuna hjá Cederschiöld 1884.
- 19) Vilhjálmsen 1954 s. XXI—XXII.
- 20) Cederschiöld 1884 s. CCXLVI ff.
- 21) Craigie 1912 s. XX og 62.
- 22) Cederschiöld 1884 s. CCXLVI. Sbr. eisini Sigmundsson 1966 s. 74.
- 23) Patursson 1945 s. 167.
- 24) Þórólfsson 1934 s. 398. — Eitt annað dømi um eina horvna íslendska rímu í føroyskum kvæðahami er kanska CCF 47 *Finnboga ríma*, sí: Halldórsson 1975 s. 182—87.
- 25) Helgason 1924 s. 29—48.

BÓKMENTIR

- Andersen, N.*: Færøerne 1600—1709, København 1895.
Cederschiöld, Gustaf: Fornsgur Suðrlanda, Lund 1884.
Craigie, William A.: Sýnisbók íslenzkra rímna I, London... 1952.
Degn, Anton: Færøske Kongsbønder 1584—1709, Tórshavn 1945.

- Djurhuus, N.*: Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium. A. Sv. Grundtvig et J. Bloch comparatum. Herausgegeben von N. Djurhuus. Band V, København 1968.
- Halldórsson, Ólafur*: Rímur af Finnboga ramma. — *Gripla* I, Reykjavík 1975.
- Helgason, Jón*: Færøske studier. — *Maal og Minne* 1924, Kristiania 1924.
- Hjalt, Edvard*: Sands søga, Tórshavn 1953.
- Jakobsen, Jakob*: Færøske folkesagn og æventyr, København 1898—1901 = FFÆ.
- Lyngbye, Hans Chr.*: Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt. Med et Anhang. Samlede og oversatte af Hans Chr. Lyngbye. Med en Indledning af P. E. Müller, Randers 1822.
- Matras, Christian*: Nøkur orð um rím og aldur. — *Afmælisrit Jóns Helgasonar* 30. júní 1969, Reykjavík 1969.
- Nolsøe, Mortan*: En typekatalog over de nordiske balladene. — *Nord-Nytt* 1969 3/4, København og Lund 1969.
- Nolsøe, Mortan*: Some Problems Concerning the Development of the Faroese Heroic Ballad. — *Jahrbuch für Volksliedforschung* 17, Berlin 1972.
- Nolsøe, Mortan*: Svale Solheim f. 15. februar 1903. d. 20. december 1971. — *Fróðskaparrit* 21, Tórshavn 1973.
- Nolsøe, Mortan*: Noen betraktninger om forholdet mellom ballade og sagaforelegg. — *Sumlen* 1976, Stockholm 1976.
- Patursson, Jóannes*: Kvæðabók 5, Tórshavn 1945.
- Sigmundsson, Finnur*: Rímnatal I—II, Reykjavík 1966.
- Solheim, Svale*: Føroysk-norsk i folkevisediktinga. — *Fróðskaparrit* 18, Tórshavn 1970.
- Thuren, Hjalmar*: Folkesangen paa Færøerne, København 1908.
- Pórólfsson, Björn K.*: Rímur fyrir 1600, København 1934.
- Vilhjálmsson, Bjarni*: Riddarasögur I. Bjarni Vilhjálmsson bjó til prentunar. Íslendingasagnaútgáfan, Reykjavík 1954. Endurprent 1961.

SUMMARY

The dominant stanzaic forms of the Faroese popular songs in oral tradition are the ballad couplet and especially the ballad quatrain. The latter is thus the normal stanzaic meter of the Faroese heroic ballad which also shows a strong affinity regarding its style and its subject matter with Medieval Icelandic literature, i. e. Eddic lays and sagas.

In Iceland the heroic ballad is, however, only sparsely represented. Here the *rímur* poetry which has developed other stanzaic forms combining end rhyme and metrical alliteration, has had a dominating position dating back to late Medieval time. Compared to the heroic ballad the

rímur poetry shows much stronger ties regarding its form and content with such Medieval Icelandic literature as scaldic lays and sagas.

Outside Iceland traces of Icelandic *rímur* poetry have only been found in the Faroe Islands where such a poem CCF 111 *Koralds kvæði* was first recorded as early as 1639. The aim of my paper is to demonstrate that another Faroese popular »heroic ballad«, i. e. CCF 112 *Bevnsar tættir*, originally represents an else lost Icelandic set of *rímur* (*rímnaflokkur*) which is supposed to have entered Faroese tradition either through oral og MS transmission before the end of 16th century.